

INLEIDING

“Als je vraagt of ik dit geslaagd vond, geef ik dit project een tien op tien. Het samenbrengen van school en museum, ik vind dat een prachtige oefening. Nog zoveel potentieel om verder aan de slag te gaan.”

Deze enthousiaste reactie van een deelnemer vat perfect samen waar het in het voorjaar van 2024 om draaide, toen in het kader van een lopend doctoraatsonderzoek aan de KU Leuven een professionele leergemeenschap werd opgestart. Die bestond uit zes contactsessies, met tussentijdse opdrachten en reflectie.¹ Het doel? Formele en non-formele educatie in geschiedenis dichterbij elkaar brengen om de leerwinst van leerlingen te maximaliseren.

Formele educatie vindt plaats in omgevingen die expliciet ontworpen zijn voor leren, zoals scholen. Het betreffen gestructureerde omgevingen waarin expliciete begeleiding is voorzien (door leerkrachten) en een vast curriculum geldt. Non-formele educatie gebeurt ook in een georganiseerde, maar iets minder gestructureerde omgeving, in die zin dat er geen curriculum geldt, en er niet per se expliciete begeleiding is (of dient gevolgd te worden), zoals in musea. Door in de professionele leergemeenschap scholen en historische musea met elkaar in dialoog te brengen, werd gezocht naar manieren om samen krachtige leeromgevingen te creëren voor leerlingen. Vanuit de literatuur blijkt dat er grote nood aan deze samenwerking is: het belang ervan wordt erkend door alle partijen, maar komt door praktische drempels nog te weinig van de grond.²

De professionele leergemeenschap (PLG) bracht verschillende profielen samen: twee museumgidsen, een museumedicator³, twee ervaren geschiedenisleerkrachten en drie student-geschiedenisleerkrachten. Elke groep bracht een eigen expertise mee, en juist die diversiteit vormde de meerwaarde van het traject. De PLG was opgevat als een professionaliseringstraject en kwam om de twee weken samen (zie figuur 1). Tijdens de bijeenkomsten kregen de deelnemers inhoudelijke input van experts, met inzichten uit de historiografie, herkomstonderzoek, museum- en erfgoedstudies, en zowel museum- als geschiedenisdidactiek. Daarnaast werd een brede waaier aan inspirerende voorbeelden uit educatieve praktijken in binnen- en buitenlandse musea aangereikt. Vanuit die input werd samen verder gebouwd aan gedeelde inzichten en samenwerking.

¹ Lopend onderzoek van Brent Geerts (“Negotiating colonial heritage: (co-)designing history museum education in postcolonial perspective”). Het doctoraatsonderzoek in kwestie (2021-2025) maakt deel uit van een breder onderzoeksproject, gefinancierd door de federale overheid (BELSPO): project ‘Congo-Arab Heritage in Historical Narratives’ (CAHN). In samenwerking met het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika en het Koninklijk Legermuseum (deel van het War Heritage Institute) verbond project CAHN herkomstonderzoek naar Arabo-Swahilicollecties in beide musea met onderzoek naar museumeducatie over deze collecties in de tentoonstellingen in beide musea. Voor meer informatie, zie: https://www.belspo.be/belspo/brain2-be/projects/CAHN_E.pdf. De link met dit project verklaart ook waarom er vaak voorbeelden worden gebruikt van koloniale museumcollecties doorheen de verschillende modules.

² Geerts, B. (2024). Instructie in historische musea: wat we weten uit twee decennia onderzoek. *Hermes: Tijdschrift van de Vlaamse Leraren Geschiedenis*, 28 (2), 20-21.

³ Onder educator begrijpen we hier de overkoepelende verantwoordelijke voor educatie in een museum.

PROFESSELE LEERGEMEENSCHAPPEN: HET ONTWERPEN VAN MUSEUMEDUCatieve PRAKTIJKEN

WAT?

- professionaliseringstraject: zes sessies, tussentijdse opdrachten en feedbackmomenten
- student-leraren geschiedenis, ervaren geschiedenisleraren en museumgidsen en -educatoren
- samenwerking en expertisedeling, wetenschappelijke input
- finale co-creatie van een educatieve praktijk in het AfricaMuseum en het Koninklijk Legermuseum

PROGRAMMA

Sessie 1 (14/02/2024)
Kennismaking en introductie
Voorstelling eigen praktijken
Overzicht en praktische afspraken

Sessie 2 (28/02/2024)
Historisch denken over het kolonialisme in musea in een postkoloniale wereld

Sessie 3 (13/03/2024)
Object-based learning: 'koloniaal' erfgoed in musea kritisch benaderen als een gelaagde historische bron

Sessie 4 (27/03/2024)
Afstand en betrokkenheid tot het koloniale verleden in het postkoloniale heden

Sessie 5 (10/04/2024)
Musea als leeromgevingen: het ontwerpen van een krachtige didactiek

Sessie 6 (17/04/2024)
Round-up, brainstorm en aanzet tot vormgeving van finale educatieve praktijk

CAHN - Congo-Arab Heritage in Historical Narratives

AFRICA

KU LEUVEN

Het proces resulteerde in de gezamenlijke ontwikkeling van een didactisch scenario voor leerlingen uit de derde graad van het secundair onderwijs, gericht op een bezoek aan het AfricaMuseum en het Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis. Uit de ervaringen met de professionele leergemeenschap kwamen enkele belangrijke inzichten naar voren:

- De verbinding tussen museummedewerkers en (student-)leerkrachten verliep niet vanzelf, omdat ze vaak een andere taal spraken. Het project bood handvatten om die kloof te overbruggen. Uit de samenwerking bleek dat er in de feiten, ondanks het verschillende

jargon, veel overeenkomsten zijn: scholen en musea streven deels dezelfde doelen na en doen deels dezelfde zaken. Ze vullen elkaar op bepaalde vlakken dus mooi aan.

- ✎ Musea en scholen vormen bij momenten gescheiden werelden met deels verschillende opvattingen over leren en onderwijzen. Wanneer de brug tussen beide te weinig wordt gemaakt, is de koppeling van een museumbezoek met het geschiedeniscurriculum op school te zwak, en blijft de leerwinst daardoor beperkt.
- ✎ Maar vooral: het was de moeite waard. De dialoog en samenwerking tussen museumprofessionals en (student-)leerkrachten waren constructief en productief. Het geheel bleek groter dan de som der delen: leerkrachten en museummedewerkers versterkten elkaars praktijken, met positieve gevolgen voor kwaliteit en leerwinst.

Op basis van deze inzichten ontwikkelden we een asynchrone online course, bedoeld om de kloof tussen beide werelden te overbruggen door een gemeenschappelijke taal en gedeelde denkkaders te creëren. In deze inleiding geven we een overkoepelend beeld van de opbouw en de structuur van deze course.

1. Wat zijn historische musea?

Om deze gedeelde taal en denkkaders vorm te geven, is het essentieel eerst duidelijk te krijgen wat we precies begrijpen onder historische musea. In deze online course gaan we uit van volgende omschrijving van de Italiaanse historica Ilaria Porciani:

*"They are crucial institutions not only for putting history on display. They are active agencies in the process of history writing both with and without words. They write history through sequences of objects, videos, installations and documents, [...]"*⁴

Hieronder vallen niet louter musea die zichzelf omschrijven als 'historisch' museum (sommige musea laten zich immers moeilijk classificeren binnen een ideaaltype), maar breder genomen musea die een actieve rol spelen in het presenteren en vormgeven van geschiedenis (bijvoorbeeld archeologische of etnografische musea, maar evenzeer historische sites of erfgoedsites).

Historische museumeducatie sluit hier naadloos bij aan: het is de pedagogische praktijk waarin leren over én met (im)materieel erfgoed als bron van kennis over het verleden, over geschiedenis, en over de bredere doorwerking van het verleden in het heden centraal staat, binnen de context van een museum. Net als op school is het doel om historisch denken te stimuleren, maar dan vanuit de unieke mogelijkheden die het museum biedt – zoals de directe confrontatie met sporen uit het verleden. Het leren wordt begeleid door instructie van een leerkracht, museumeducator of gids.

⁴ Porciani, I. (2018). History Museums [eBook]. In B. Bevernage & N. Wouters (Reds.), *The Palgrave Handbook of State-Sponsored History After 1945* (pp. 373–397). Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/978-1-349-95306-6-20>: 374.

In deze course focussen we op historische museumeducatie die zich richt op leerlingen uit het secundair onderwijs, waarbij gidsen, museumeducatoren én leerkrachten elk een essentiële rol spelen in het begeleiden en verdiepen van dat leerproces.

2. Wie is het doelpubliek van deze course?

Deze course is bedoeld voor museumeducatoren, gidsen en geschiedenisleerkrachten. Als premisse geldt dat elk van deze groepen beschikt over waardevolle en unieke expertise, en een even valabel perspectief. Die diversiteit aan perspectieven is niet alleen verrijkend, maar ook essentieel. Door samen te werken en elkaars kennis te benutten, kan een krachtiger leertraject voor leerlingen vorm worden gegeven tijdens een museumbezoek.

3. Opbouw van de online course

Deze course is opgebouwd rond vijf modules die samen een stevig fundament bieden voor kwaliteitsvolle historische museumeducatie gericht op leerlingen secundair onderwijs. Hieronder lijsten we ze even op en geven we kort aan wat je van de verschillende modules kan verwachten.

1. Doelgericht werken in historische museumeducatie

In deze module staan we stil bij het belang van het expliciet formuleren van doelen voor een historisch museumbezoek met een klasgroep uit het secundair onderwijs. Je ontdekt welke (soorten) doelen mogelijk zijn, waarom ze ertoe doen, en hoe ze richting geven aan de volledige educatieve uitwerking van een museumbezoek – van de voorbereiding in de klas, over het bezoek zelf, tot de verwerking nadien. De module helpt je niet alleen je eigen doelen bewuster te formuleren, maar toont ook hoe doelen het fundament vormen waarop je keuzes baseert rond leerinhoud, werkvormen en evaluatie.

2. Theoretisch-conceptuele perspectieven op historische museumeducatie

In deze module maak je kennis met enkele fundamentele theoretisch-conceptuele kaders die afkomstig zijn uit en richtinggevend zijn voor formeel geschiedenisonderwijs op school en educatie in (historische) musea. We verkennen het socio-constructivisme, het *Contextual Model of Learning*, de kerncomponenten van historisch denken (als centraal doel van geschiedenisonderwijs op school) en de uitdagingen rond gevoelige geschiedenis. Deze kaders helpen je niet alleen om leerprocessen van leerlingen beter te begrijpen, maar ook om sterkere bruggen te slaan tussen school en museum.

3. Historisch denken in de museumpraktijk

In deze module zoomen we in op enkele specifieke aspecten van historisch denken die bijzonder relevant zijn binnen een museumcontext. Waar de vorige module een breder theoretisch kader bood, gaan we hier dieper in op concrete denkvaardigheden zoals causaal redeneren, historisch contextualiseren, historische empathie en het leggen van verbanden tussen verleden en heden. We besteden daarbij ook aandacht aan *object-based learning* (OBL) en passen dit zowel toe op historische objecten als op het historisch museum als geheel.

4. Van idee tot uitwerking: krachtige didactiek voor historische museumeducatie

In deze module verschuiven we de focus van het 'wat' naar het 'hoe': hoe begin je nu precies aan het ontwikkelen van een museumbezoek? We betrekken doelen op de selectie van inhoud, werkvormen en evaluatie, in onderlinge afstemming (het principe van *constructive alignment*), en we reiken je een helder stappenplan aan om een museumbezoek systematisch en doordacht op te bouwen. Daarnaast krijg je inzicht in verschillende werkvormen die geschikt zijn voor (historische) museumbezoeken en in effectieve vraagstellingsstrategieën die het denken van leerlingen kunnen verdiepen.

5. Samen sterk: partnerschap tussen school en museum versterken

In deze afsluitende module staan het wat en hoe van samenwerking tussen scholen en musea centraal. We gaan dieper in op de kansen en uitdagingen die deze samenwerking met zich meebrengt en waarom goede afstemming cruciaal is voor een betekenisvolle leerervaring tijdens een museumbezoek. Je ontdekt op welke verschillende niveaus overleg kan plaatsvinden. Ten slotte bieden we een vragenlijst voor scholen en musea aan, die het overleg eenvoudiger en effectiever maakt. Zo leer je hoe samenwerking niet alleen haalbaar maar ook een krachtige hefboom kan zijn om het leerproces van leerlingen te versterken.

De modules volgen steeds een gelijkaardige opbouw: we starten steeds met het formuleren van een aantal doelstellingen, zodat je weet wat je op het einde van de module onder de knie hebt. Vervolgens krijg je een theoretische kadering, ondersteund door relevante voorbeelden en concrete toepassingen (telkens aangeduid in **lichtblauwe kaders**). Daarna volgen een aantal oefeningen, voorzien van modelantwoorden (in **donkergroene kaders**). Waar relevant wisselen we deze componenten om. Elke module sluit af met enkele vuistregels, bijkomende praktijkvoorbeelden en literatuursuggesties voor verdere verdieping.

Elke module kan afzonderlijk doorlopen worden, afhankelijk van je noden of interesse. Tegelijk zijn de modules inhoudelijk sterk met elkaar verweven: ze verwijzen geregeld naar elkaar (zie daarvoor **paars** gemarkeerde verwijzingen), bouwen voort op gedeelde inzichten en versterken elkaar.

Tot slot: doorheen de course verwijzen we regelmatig naar bestaande materialen en musea. Deze voorbeelden zijn met zorg gekozen en steeds met het volste respect opgenomen. De verwijzingen zijn nooit bedoeld als kritiek, wel integendeel: ze vormen mooie educatieve producten die waardevolle aanknopingspunten bieden om samen na te denken over historische

museumeducatie. Enkele bestaande materialen worden opgenomen als voorbeelden doorheen de modules, anderen worden vermeld en concreet aangeboden via verschillende **BIJLAGEN**, geordend per module.

4. Contact

Heb je vragen of opmerkingen tijdens het volgen van deze course? Wil je graag met ons in gesprek gaan over de mogelijkheden van deze course voor verdere professionalisering binnen je instelling?

We bekijken graag samen verdere mogelijkheden tot samenwerking. Aarzel niet om contact met ons op te nemen via karel.vannieuwenhuyse@kuleuven.be. We staan klaar om je verder te helpen en waarderen je feedback.

5. Dankwoord

Tot slot willen we onze oprechte dank betuigen aan allen die hun tijd, kennis en ervaring hebben gedeeld om deze course mogelijk te maken.

We zijn de leden van de professionele leergemeenschap bijzonder erkentelijk, evenals de praktijklectoren geschiedenis van de educatieve master (KU Leuven) in het bijzonder Herman Sterckx en Stéphanie Van Marcke, en de museumeducatoren van het *Red Star Line Museum*, het *AfricaMuseum* en het *In Flanders Fields Museum*: Dorine De Vos, Bart Deputter en Wouter Sinaeve.

Daarnaast danken we ook de leden van de *Nederlands-Vlaamse Onderzoeksgroep Geschiedenis Leren en Onderwijzen* (NVOG), evenals alle individuele collega's die hun expertise en feedback hebben gedeeld: Fien Depaepe, Eline Vanassche, Idesbald Goddeeris, Denise Bentrovato, Mark Schep, Pieter de Bruijn, Geerte Savenije, Cynthia Van der Meeren, en Dries Verstraeten.

Deze course werd mee gevormd door jullie kennis, mee gedragen door jullie inzet en mee gevoed door jullie enthousiasme. Met oprechte dank voor jullie waardevolle bijdrage.

Tot slot, beste gebruiker, hopen we dat je in deze course ideeën vindt die je prikkelen, inzichten die je blik verruimen en tools die je helpen om het leren van je leerlingen en bezoekers te verdiepen.

We wensen je een boeiende en inspirerende leerervaring toe!

Hanne Peeters, Brent Geerts, en Karel Van Nieuwenhuyse

Leuven, juni 2025